

DENİZLİ

1. El Sanatları

Kongresi

(Uluslararası Katılımlı)

10-12 Mayıs 2006

PAÜ DENİZLİ MESLEK YÜKSEKOKULU
DENİZLİ TİCARET ODASI
DENİZLİ EL SANATLARI DERNEĞİ (DELSAD)
DENİZLİ NAKİŞ SANAYİCİLER DERNEĞİ (DENSAD)

**DENİZLİ I.EL SANATLARI
KONGRESİ**

•BİLDİRİLER•

10-12 MAYIS 2006

**PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ KONGRE MERKEZİ
KINIKLI KAMPUSU – DENİZLİ**

DENİZLİ TİCARET ODASI KÜLTÜR YAYINLARI : 001

Copyright 2006

Yayın hakları saklıdır. Yayıncıdan yazılı izin alınmaksızın ve kaynak göstermeksizin herhangi bir bölümü veya tamamı yayınlanamaz, çoğaltılamaz.

Adres: Pamukkale Üniversitesi, Denizli Meslek Yüksekokulu
Kayalık Mah. Uluçarşı İşhanı, DENİZLİ
Tel: 0258 264 77 07 / 0258.263 37 94
Faks: 0258.263 37 94
E-mail: vkalinkara@pamukkale.edu.tr

ISBN – 975-6992-15-8
Mayıs 2006 DENİZLİ

Kapak Tasarım	:	Hülya KIYTIRAN
Dizgi	:	Ayşegül GALİBA
Yayınevi	:	Gazi Kitapevi
Tel: 0312.223 77 73		Faks: 0312.215 14 50

ONURSAL BAŞKAN
Prof.Dr.Hasan KAZDAĞLI
Pamukkale Üniversitesi Rektörü

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI
Prof.Dr.Velittin KALINKARA
Pamukkale Üniversitesi, Denizli Meslek Yüksekokulu Müdürü

BİLİM VE DANIŞMA KURULU
Prof. Bilge SAİN (GÜ)
Prof.Dr. Mediha GÜLER (GÜ)
Prof.Dr. Mustafa ARLI (AÜ)
Prof.Dr. Nuran KAYABAŞI (AÜ)
Prof.Dr. Taciser ONUK (GÜ)
Prof.Dr. Yahşi YAZICIOĞLU (GÜ)
Doç.Dr. Halide SARIOĞLU (GÜ)
Doç. İsmail ÖZTÜRK (DEÜ)
Doç.Dr. Zeynep ERDOĞAN (AÜ)
Yard.Doç.Dr. Hülya Serpil ORTAÇ (GÜ)
Yard.Doç.Dr. Feriha AKPINARLI (GÜ)
Yard.Doç.Dr. Feryal SÖYLEMEZOĞLU (AÜ)
Yard.Doç.Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ (SDÜ)
Zuhal YORGANCIOĞLU

KONGRE SEKRETARYASI
Dr. Habibe KAHVECİOĞLU (PAÜ)

DÜZENLEME KURULU
Öğr.Gör.Nesrin KACAR (PAÜ)
Öğr.Gör.Muhammet SOYDAŞ (PAÜ)
Öğr.Gör.Seher CEYLAN (PAÜ)
Öğr.Gör.İsmail SARI (PAÜ)
Yüksel ARPACI (DENSAD)
Osman ERKLİ (DENSAD)

21. Yüzyılda El Sanatları: Sorular, Sorunlar, Öneriler / Prof. Dr. Mustafa ARLI, <i>Ankara Üniversitesi</i>	1
Buldan Dokumacılığının Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu / Doç.Dr.Zeynep ERDOĞAN, Dr.Sema Özkan TAĞI, <i>Ankara Üniversitesi</i>	5
Dünden Bugüne Buldan Dokumaları ve Bu Dokumaların Geleneği Üzerine Düşünceler / Yasemin KOPARAN, <i>Selçuk Üniversitesi</i>	18
Türk-Yunan El Sanatları / Eli-Tasula SEMOİLOĞLU, <i>Türk-Yunan İlişkilerinin Kenetlenmesi Kar Amaçsız Dernek Başkanı</i>	29
Doğal Boyamacılığın Tarihsel Serüveni / Doç.Dr.Recep KARADAĞ, <i>Marmara Üniversitesi</i>	48
Karadeniz Bölgesi Peştamal Dokumacılığı Örneğinde El Dokumalarımızın Günümüzdeki Durumu / Yrd.Doç.Dr.Rengin OYMAN, <i>Süleyman Demirel Üniversitesi</i>	57
Hereke Fabrika-i Hümayunu'nda Üretilen Dokumalık Kumaşların Dolmabahçe Sarayı'nda Kullanılan Mobilyalara Yansıması / Yrd.Doç.Dr. Deniz DEMİRARSLAN, Özgür ALGAN, <i>Kocaeli Üniversitesi</i>	69
Havlı ve Düz Dokumalarda Restorasyon / İhsan AKKUŞ, <i>Süleyman Demirel Üniversitesi</i>	80
Denizli Tabaklığı üzerine Ahiliğin Rolü ve Geleneksel Etkisi / Yrd.Doç.Dr.Ercan HAYTAOĞLU, <i>Pamukkale Üniversitesi</i>	92
Deri İşleyen El Sanatları / Melda ÖZDEMİR, <i>Gazi Üniversitesi</i> , Prof.Dr.Nuran KAYABAŞI, <i>Ankara Üniversitesi</i>	104
Aydın Ceza ve Tutukevinde Uygulanan Deri El Sanatları ve Aksesuarları Kursu, Kursun İşleyişi ve Tamamlanması / Gözde İÇYÜZ, <i>Adnan Menderes Üniversitesi</i>	117
Milas Halılarının Renk, Motif ve Desen Özelliklerinde Görülen Değişim ve Nedenleri / Yrd.Doç.Dr.Sema ETİKAN, <i>Muğla Üniversitesi</i>	124
Taşpınar'da Halıcılık Faaliyetleri ve Yöre Kalkınmasına Katkıları / Yrd.Doç.Dr.Filiz Nurhan ÖLMEZ, <i>Süleyman Demirel Üniversitesi</i>	135
Geleneksel El Sanatlarımız Halı ve Kilimler Uluslar Arası Pazarlama ve Markalaşma Değerleri / Naciye KAYIPMAZ, <i>Sümer Halı</i>	149

Pazar Ekonomisine Geçiş Sürecinde Modelci Tasarımların Rolü / Prof.Dr.Şamhalov Oqtay ŞAMHALOĞLU, Prof.Dr.G. Rövşen CAHANDAROĞLU, <i>Azərbaycan Devlet Ekonomi Universiteti</i>	154
Denizli'de Çal Yöresi Kilimleri / Nizami ÇUBUK, <i>MEB Güzel Sanatlar Lisesi</i>	158
Türk Kilim Dokuma Geleneği İçinde Güney Eziler-Karagözler Kilimlerine Bir Bakış / Prof.Dr.Velittin KALINKARA, Şerif KUTLUDAĞ, <i>Pamukkale Üniversitesi</i>	165
Malatya ve Elazığ Yöresi "Çit Baskıcılığı Sanatı" / H. Fazıl ERCAN, <i>İnönü Üniversitesi</i>	171
Malatya'da Bervanik Baskısı ve Giysilere Yansıması / Songül ARAL, Nurhan ÖZKAN, <i>Selçuk Üniversitesi</i>	177
Geleneksel Denizli Evlerinin Dekorasyonunda Ahşap Yapı ve Süslemelerin İncelenmesi / Kadir ÖZKAYA, H. Erdem ÇOLAKOĞLU, <i>Pamukkale Üniversitesi</i>	186
El Sanatlarının Kamu Kurum ve Kuruluşlarındaki İşleyişi / Necla VURAL, <i>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı</i>	196
Anadou Türk Mezar Taşlarında Görülen Hayvan Figürleri Üzerine / Doç.Dr.Vildan ÇETİNTAŞ, <i>Gazi Üniversitesi</i>	202
Azərbaycan'da Reklam Tasarımının Yaratıcılık Çalışmaları / Doç.Dr.Gurbanov Mübariz MUSAOĞLU, Şamhalova Samira OQTAYKIZI, <i>Azərbaycan Devlet Ekonomi Universiteti</i>	210
Cumhuriyet Döneminden Günümüze Denizli İli Geleneksel Kadın Giysileri / Nesrin KAÇAR, Bahriye YALÇINKAYA, <i>Pamukkale Üniversitesi</i>	216
Çağdaş Kadın Giyim Modellerinin Tasarımında Halk Sanatçılarının Rolü / Prof.Dr.Şamhalov Oqtay ŞAMHALOĞLU, Şamhalova Samire OQTAYKIZI, <i>Azərbaycan Devlet Ekonomi Universiteti</i>	228
Oyalarda Motif ve Kompozisyon Özellikleri / Yrd.Doç.Dr.H.Feriha AKPINARLI, Yrd.Doç.Dr.H.Serpil ORTAÇ, <i>Gazi Üniversitesi</i>	233
Balıkesir İli Dursunbey İlçesi Çevre Köylerinde Kullanılan Takı Çeşitleri ve Özellikleri / Yıldız GERDAN, <i>Balıkesir Üniversitesi</i>	243
Kütahya İlinin Geleneksel Yadigar Bilezikleri / Ayşen Arat ÖZKUL, <i>Dumlupınar Üniversitesi</i>	252
Aksaray Müzesinde Bulunan Uçkurlar Üzerine Bir Araştırma / Dr.Hülya KÖKLÜ, <i>Gazi Üniversitesi</i>	261

Cam Süslemede Kullanılan Bazı Teknikler ve Örnekleri / Ü.Mehmet BOLU, <i>Şişecam Denizli Cam Sanayi Tic. A.Ş.</i>	274
Eski Çağlarda Anadolu'da Yapılan Seramik Mutfak Kapları / Prof.Dr.Metin S. SÜRÜCÜOĞLU, Doç.Dr.A. Özfer ÖZÇELİK, <i>Ankara Üniversitesi</i>	278
Serinhisar Bardak Damları / Yrd.Doç.Dr.Serap ÜNAL, <i>Süleyman Demirel Üniversitesi</i>	293
Çiniciliğin Tarihçesi ve Kütahya Çiniciliğinin Bugünkü Durumu / Ebru ALPARSLAN, <i>Gazi Üniversitesi</i>	299
Tarihsel Süreçte Denizli Mutfağında Kullanılan Araç Gereçler / Yrd.Doç.Dr.Nurten ÇEKAL, <i>Pamukkale Üniversitesi</i>	307
Denizli İli Yatağan Bıçakçılığı / Dr.Habibe KAHVECİOĞLU, <i>Pamukkale Üniversitesi</i> , Prof.Dr.Mustafa ARLI, <i>Ankara Üniversitesi</i>	316
Sivas Bıçakçılığı ve Markalaşmanın Önemi / Şirin ŞAHAN, <i>Cumhuriyet Üniversitesi</i> , Yrd.Doç.Dr.Feryal SÖYLEMEZOĞLU, <i>Ankara Üniversitesi</i>	336
Cumhuriye Döneminde Kitap Sanatlarının Gelişimi ve Eğitimi Üzerine Bir Tartışma / Sema KESKİN, <i>Celal Bayar Üniversitesi</i>	356
Edirnekâri Kitap Kapları / Habibe ŞİMŞEK, <i>Süleyman Demirel Üniversitesi</i>	364
Tavas'ta yapılan Makinede Hesap İşİ İşlemleri / Yrd.Doç.Dr.Aysen SOYSALDI, Emine KETENCİOĞLU KOÇAK, <i>Gazi Üniversitesi</i>	378
Buldan Dokuma ve İşlemleri / Yrd.Doç.Dr.Aysen SOYSALDI, Tuba ÇITTİR, <i>Gazi Üniversitesi</i>	397
Eski Türk El İşlemesi Eserlerin Günümüz Ev Giyim Aksesuarlarında Çağdaş Tasarımlı Ürün Olarak Uygulanabilirliği / Fatma NEMUTLU, <i>Adnan Menderes Üniversitesi</i>	408
Şarkikaraağaç Yöresi Geleneksel El Nakışları ve Günümüzdeki Durumu / Prof.Dr.Fatma ÖZCAN, <i>Gazi Üniversitesi</i>	421

DENİZLİ TABAKLIĞI ÜZERİNDE AHİLİĞİN ROLÜ VE GELENEKSEL ETKİSİ

Yard.Doç.Dr.Ercan HAYTOĞLU

Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Özet: *Denizli ve çevresi Batı Anadolu'da önemli tabaklık merkezlerinden biri olmuştur. Denizli'de ki ahilik, Türklerin Denizli ve çevresine yerleşmeleri döneminde Ahi Evren ile başlamıştır. Ahi Evren tabaklık sanatının piri kabul edilmiştir. Ahi Evren'in farklı zamanlarda Denizli'de yaşamış olması ve Denizli'de ahilik teşkilatını kurmuş olması, Denizli'nin ekonomik ve kültürel hayatı için önemli olmuştur. Ahi Sinan, Denizli tabakları ahi teşkilatının başında bulunmuştur. Denizli'de ahilik geleneksel olarak günümüze kadar ulaşan izler bırakmıştır.*

Anahtar Kelimeler: *Denizli, Ahi Evren, Ahi Sinan, tabaklık, ahilik.*

Abstract: *Denizli and its surroundings have been one of important centers of tannery. The Akhism in Denizli started with Ahi Evren after the Turks settled down in Denizli and its surroundings. Ahi Evren was accepted as a master tanner. The fact that Ahi Evren lived in different times in Denizli, and he established the Akhism in Denizli has been of crucial importance for the cultural and economic life in Denizli. Ahi Sinan was in charge of the trade guilds of tannery in Denizli. The Akhism in Denizli has traditionally been of vital importance so far.*

Key Words: *Denizli, Ahi Evren, Ahi Sinan, tannery, akhism.*

Giriş

Deri işleyen kişiler için debbağ, sepici ve derici gibi kelimeler kullanılmıştır. Günümüzde derici, dericilik kelimeleri yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak Arapça olan “debbağ” kelimesi günümüzde deri işleyen esnaf tarafından Türkçeleşmiş olarak “tabak” şeklinde kullanılmaktadır¹. Deri işlenen yerlere yine günümüzde “tabakhane” denilmesi bu durumu göstermektedir.

İnsanlar, ilkçağlardan itibaren örtünme gereksinimlerini karşılamak için hayvan derileri kullanmışlardır. Derinin çabuk bozulması insanları birtakım çözümler aramak zorunda bırakmıştır. İlkçağlarda insanların deriyi yağlayarak onu bozulmaktan korumaya çalışmaları ve zaman içerisinde çeşitli şekillerde işlemeye başlamaları ile dericilik sanatının doğması sağlanmıştır (Önol 1984: 17, Yapı Kredi Bankası 1977: 3).

Sibirya ve Altay dağları eteklerinde yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkan buluntular, Türklerin de tabaklık alanında önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Hun döneminde de Türklerin deri işledikleri ve deriyi renklendirerek kıyafet, çizme, koşum takımları (Türktaş 2004: 26), hurçlar, sandıklar, kapı perdesi yapımında kullandıkları bilinmektedir (Önol 1984: 17).

¹ Denizli tabakhane esnafı içinde ham deriyi mamul deri haline getirenlere “tabak”, tabaklara ham deri temin eden

Anadolu coğrafyasında dericilik, en eski ve yaygın sanayi sektörleri içinde yer almıştır. Anadolu'nun bitkisel sepi maddeleri bakımından zengin olması hemen her yerinde bol miktarda bulunan sumak, mazı, çam, meşe ağacı (Alpaut, 1952-57: 157), kestane, ladin, karaçam, kızılçam kabuğu ve palamutun deri işlemede kullanılması dericiliğin gelişmesinde etkili olmuştur².

Deri tarih içerisinde kitap cildinde, haritalarda, eyer ve koşum takımlarında, askeri alanda (ok, yay kuburları, tabanca kılıfları, vs.), müzik aletlerinde, gölge oyununda, saray, konak, ev, cami ve türbe kapılarında perde olarak ve tavan kaplamalarında kullanılmıştır³.

Denizli'de Tabaklığın Gelişimi

Tarihin en eski mesleklerinden birisi olan tabaklık, Denizli ve yöresinde yüzyıllardır gelişmiş bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Anadolu'ya Roma ve Bizans İmparatorluklarından sonra hakim olan Selçuklu Türkleri de tabaklık sanatına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Orta Asya'da hayvancılıkla uğraşan Türkler Anadolu'ya yerleştiklerinde hayvancılığı devam ettirmişlerdir. Selçukluların zirai ve hayvani ürünleri değerlendirirken, deri eşya ve dokuma üretimini geliştirerek tabaklık ve dokumacılığı Anadolu ticari hayatının önemli iki ticaret alanı haline getirmişlerdir.

Türkler, Orta Asya coğrafyasından Ön Asya'ya doğru göç ederlerken, her türlü birikimlerini de beraberlerinde taşımışlardır. Dericilik alanında elde ettikleri deneyimleri Anadolu'ya taşımışlar ve Anadolu'da var olan deri işleme zanaatı ile bu deneyimleri sentezleyerek büyük bir aşama kaydetmişlerdir. Dericilik bu nedenle Anadolu Türk sanatlarının en önemlisi sayılmıştır. Türklerin Anadolu'da kurdukları tabakhanelerde ham deriler en iyi şekilde değerlendirilmiş, halkın ve ordunun gereksinim duyduğu koşum takımları, saracıye, eğer, çizme, ayakkabı gibi ihtiyaçları karşılamışlardır.

Türklerin Anadolu'ya 1071 Malazgirt Meydan Savaşı ile başlayan yerleşmeleri, kısa zamanda verimli toprakların bulunduğu Küçük ve Büyük Menderes havzalarına doğru yoğun olarak gerçekleşmiştir. Bu yerleşmeler 1097 yılında Denizli bölgesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Türklerin Denizli'ye kesin olarak yerleşmeleri XIII.yüzyıl başlarında gerçekleşmiştir (Toker 1967-1968: 46). Türklerin harap durumda olan Laodikya yerine önce Honaz ve çevresine, daha sonra Denizli'nin bulunduğu alana yerleşmeye başlamaları, kültür ve ekonomik birikimlerini bu bölgede değerlendirmelerine yol açmıştır.

Böylece Anadolu Türk sanatlarından en önemlisi sayılan tabaklık, Denizli'de ilk olarak yörenin Selçuklular tarafından fethedilmesi sürecinde, Honaz kalesinin ele geçirilmesinden sonra Honaz'da başlamıştır. Denizli yöresine

² Sumak, sahtiyan, meşin kundura, fantezi deriler ve kitap cildi yapımında gereklidir. (Pendik Dericilik Araştırma ve Eğitim Enstitüsü 1974: 8)

³ Türklerde deri işlemeciliği üzerine bkz. (H.Örçün Barışta, 1998: 150-154), Denizli'de ise, koyun derisinden napa (giysilik=zig), keçi derisinden sahtiyan, meşin ve glase, manda ve sığır derilerinden kösele, vaketa ve vidala imal

Türkmen boyları yerleştikçe de daha fazla gelişmiş, zamanla tabaklar Denizli'de de faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Tabaklık için gerekli olan bol suyun varlığı il merkezi, Honaz, Yeşilyuva ve Buldan ilçesine bağlı Narlıdere köyü ve Güney'de tabaklığın gelişmesinde etkili olmuştur. Buralarda geleneksel yöntemlerle sahtiyan ve çiğ kösele (gön) imal edilerek, bunlardan çizme ve yemeni yapılmıştır. (Toker 1977: 204).

Tabaklık sanatı Yeşilyuva'da Ahi Kayser tarafından öğretilmiş, başlangıçta Cıllan ve Macar dereleri boyunca sıralanmış olan tabaklar daha sonra "Seyrekler tepesi" civarında toplanmışlardır (Kaptan 2000: 32-33). Yeşilyuva'da tabaklar faaliyetlerini Cumhuriyet döneminin başlarına kadar sürdürmüşlerdir (Denizli Valiliği 1998: 97).

Ahilik, Ahi Evren Ve Denizli Tabaklığı

Ahi Evren'e geçmeden önce ahi ve ahilik hakkında bilgi vermek uygun olacaktır. Ahi kelimesi Arapça olup, sözlük anlamı "kardeşim" demektir. Ahi kelimesinden gelen ahilik ise, esnaf ve sanatkarlar birliği anlamı taşımaktadır (Çağatay 1991: 6, Erarı 1993: 39). Ahilik teşkilatının kökenini "fütüvvecilik" denilen teşkilat oluşturmıştır. Bu nedenle Anadolu'da ilk başlarda ahilik kelimesi yerine "fütüvvet" kelimesi kullanılmıştır. Bir süre sonra, fütüvvet kelimesinin yerini ahilik kelimesi almıştır. Türklerin Orta Asya'da "eli açık, cömert, yiğit" anlamlarında kullana geldiği akı kelimesi, Arapça ahi kelimesine uyarlanmış da olabilir (Çağatay 1991: 43-44, Anadol 1991: 59). Ahiliğin fütüvvet ile de yakın bir ilgisi bulunmaktadır. Fütüvvet iyi huyları ifade etmektedir. Fütüvvet sahibinin vefalı, doğru, güvenilir, cömert, tevazu sahibi, tövbeakar ve ihsan sahibi bir sanat erbabı olması bunu doğrulamaktadır (Anadol 1991: 37)⁴.

Türkler Anadolu topraklarına girdikleri dönemde, ilk faaliyetleri askeri alanda kendisini göstermiştir. Bu nedenle Türkler XIII.yy'a kadar Anadolu'nun ticaret ve zanaat hayatında etkili olamamışlardır. Anadolu'nun fethi sonrası da azınlıklar, ticaret ve zanaatlar üzerindeki etkinliği bir süre devam ettirmişlerdir. Türklerin bu coğrafyada kalıcı olabilmeleri için ticaret ve zanaatlar üzerinde ekonomik dengeyi kurmaları bir müddet sonra zorunluluk haline gelmiştir. Doğu'dan batıya Moğolların harekete geçerek Harzemşahlar Devleti'ne hakim olmaları, Maverâünnehr ve çevresi coğrafyalarda yaşayan zanaat ve ticaret erbabının batıya doğru göçünü kaçınılmaz kılmıştır. Anadolu'ya göç eden bu ticaret ve zanaat sahipleri ekonomik başarılarını örgütlenmede görmüşler ve ahilik bu örgütlenmenin somut şekli olmuştur (Çağatay 1982: 36-37, Turan 1984: 17)⁵.

⁴ Fütüvvet ehli, Allahın emirlerini yerine getiren, adeta kendisini insanlara vakfeden, herkese iyilikte bulunan, cömert olan, konuk seven, din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün insanlara sevgi gösteren ve gereksinimlerini gidermeye çalışan ve kendisini her şeyden aşağı tutan bir insan olmalıdır.

⁵ Turan, Doğu Türkistan'da aksakallık teşkilatı adı altında, ahilik teşkilatına çok yakın bir esnaf ve sanatkar teşkilatı olduğu bilgisini vermektedir.

Debbağlığın piri olan Ahi Evren'e gelince, onun hakkına verilen bilgiler çok açık değildir. Ahi Evren'in doğduğu yer, doğduğu yıl ve yaptığı işlerle ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır (Arslanoğlu 1988: 156-157)⁶.

Gelibolulu Ali'nin Kühn'ül Ahbar isimli eserinde önceleri Konya'da yaşadığı, daha sonra Denizli'de bahçıvanlık yaptığı, Hacı Bektaş'ı Veli Velayetnamesi'nde ise Ahi Evren'in Denizli'den Konya'ya ve ardından Kayseri'ye, Kayseri'den de Kırşehir'e gidip yerleştiği şeklindedir (Bayram 1991: 34-35).

Ahi Evren'in Denizli'ye geldiği ve bir süre Denizli'de yaşadığı bilinmektedir. Ancak Tabaklığın piri kabul edilen Ahi Evren'in Denizli'de tabaklığı ilk öğretene kişi olduğuna dair bilgiler bulunduğu gibi, ilk kez Denizli'den tabaklığı öğrendiği yönünde de çelişkili bilgiler bulunmaktadır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Ahi Evren'den keramet sahibi bir veli olarak bahsedilmekte, Kayseri'de debbağlık yaparken Kayseri hakimi ile aralarında geçen bir olaydan sonra Denizli'ye geldiği ve hatta bağlar arasında bir türbede defnedildiği bilgisi yer almaktadır (Bayram 1991: 39).

Enver Behnan Şapolyo, Ahi Evren'in Denizli'de bulunuşu ile ilgili olarak 1263 yılında babası ile Konya'ya geldiklerini ve iş bulamadıkları için Denizli'ye gelmek durumunda kaldıkları ve Denizli'den Kayseri'ye geçtikleri yönünde bilgi vermektedir (Arslanoğlu 1988: 156).

Mikail Bayram ise, Hocası Evhadeddini Kirmani ile 1205 yılında Anadolu'ya gelen Ahi Evren Şeyh Nasrettin Mahmut'un 1206 yılında Kayseri'ye yerleşerek bir debbağ (Tabak) atölyesi kurduğunu ve sonra Anadolu'yu Ahi teşkilatlanması için şehir şehir gezdiğini belirtmektedir (Bayram 2002: 368 - İncalcık 2002: 82).

Genel olarak Ahi Evren'in Denizli'de tabaklığı öğreterek bu mesleğin Denizli'deki başlangıcını sağladığı düşünülmektedir. Tarhan Toker, Ahi Evren'in 1236 yılında Denizli'de tabaklığı başlattığı ve mesleği öğreterek bir başlangıç yaptığını belirtmekle birlikte, diğer taraftan Ahi Evren'in Denizli'ye geldiğinde yörede tabaklık işi yapanların bulunduğunu, Ahi Evren Denizli'ye ilk gelişinden sonra Konya'ya giderek derviş olduğunu, Ahi Evren'in tekrar Denizli'ye gelmesinden sonra Denizli'de hem ahiliği teşekkül ettirdiğini hem de tabaklık sanatının sırlarını burada öğrenmiş olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Toker, Ahiliğin ilk ortaya çıktığı yer olarak ta Denizli'yi işaret etmektedir (Toker 1977: 203-204, Toker Tarihsiz: 104-105)⁷.

Ahi Evren, debbağların piri ve Kayseri'de teşekkül eden Anadolu ahiliğinin mimarı olmuştur (Bayram 2002: 261, Arslanoğlu 1988: 159)⁸. Denizli

⁶ Neşet Çağatay doğum tarihi olarak 1172, doğum yeri olarak Hoy'u verirken, Enver Behnan Şapolyo, doğum tarihi olarak 1236 Horasan'ı vermektedir. Mikail Bayram ise 1175 yılında Azerbeycan'da doğduğu bilgisini vermektedir.

⁷ Toker, Denizli'de debbağlığın öğretilmesi ve öğrenilmesi konusunda çelişkili bilgiler vermektedir.

⁸ Ahilik teşkilatının kurulma yeri olarak Kayseri'de verilmektedir.

tabaklarının ilk ahi temsilcisi olarak da Ahi Sinan bilinmektedir (Toker 1967-1968: 95).

Ahilik XIII. yy Anadolu'sunun ticari açıdan gelişmesi ve şehirleşmesi açısından önemli görülmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak Anadolu'da yaygınlaşan Ahilik, o dönem savaş sanayinin önemli bir unsuru olan deri sektörünü de elinde tutmasıyla dikkat çeken bir hareket olmuştur (Erginli 2002: 107).

Ahi teşkilatı, bu düzenli sistemin kurulmasında önemli rol üstlenmiştir. Selçuklu ticari hayatı içerisinde ahilerin oynadığı rol ve bu rolü oynayan ahiliğin temelinde de bağların bulunduğu düşünüldüğünde, o dönemde deri ve dokuma üretiminin diğer yan kollarla birlikte çok önemli olduğu anlaşılmaktadır (Tabakoğlu 1986: 159-160). Başlangıçta tabaklık mesleğinin piri olan Ahi Evren, daha sonra tüm ahi teşkilatının sorumlusu haline gelmiştir⁹.

Ahilik XIII.yy'dan itibaren Ahi Evren ile birlikte Anadolu şehir, kasaba ve köylerinde esnaf ve sanatkar kuruluşlarının eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini sağlayan bir kurum olacaktır (Çağatay 1991: 6, Erarı 1993: 39)¹⁰. Anadolu'da ahilerin varlıklarını açıkça ortaya koymaları Köseadağ Savaşı yenilgisi ile olmuştur(1243). Zanaat meslek gruplarını oluşturan ahiler, Selçuklu sultanına muhalefete başlamışlardır. Bu muhalefetten dolayı Ahi Evren Kırşehir emiri Cacaoğlu Nurettin Bey tarafından öldürülmüştür (Doğru 1991: 11, Ekinci 1991: 23)¹¹.

Verilen bilgilere göre, Ahi Evren'in önce hangi ile geldiği, hangi ilden hangi ile geçtiği hususunda kesin bilgiler bulunmadığı gibi, kendisinin daha sonra yaptıkları ile ilgili fazla bilgiye de ulaşamamaktadır. Bunda Moğol iktidarı döneminde ahilerin birçok yerde katliamlara ve baskılara tabi tutulmaları ve Ahi Evren'in unutturulma çabalarının etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca Moğol himayesinde Anadolu'da fikri üstünlük kuran Mevleviler'in olumsuz propagandalarının, Ahi Evren'e ait bilgilerin sağlıklı olarak günümüze ulaşmamasında etkisi olabilir (Bayram 1991: 65).

Ahilik teşkilatını kuran Ahi Evren'in Denizli'deki yaşamı ile ilgili bilgiler açık ve kesin olmadığı halde, Denizli'de bir süre yaşamış olduğu gerçeği, Denizli'de ticari hayat ve esnaf geleneğinin oluşması ve bugüne kadar izlerini devam ettirmesi açısından önemlidir.

Esnaf Ve Sanatkarlar Açısından Ahilik

Ahi birlikleri, esnaf ve sanatkarlara sermaye, araç gereç temin etmiş, üretilen mallar için pazarlar bulmuş, fiyatları ayarlamış, herhangi bir şekilde sıkıntıya düşen mensuplarına yardım etmiş, üretimi ve kaliteyi denetlemiş, ucuz ve kaliteli mal üretiminin sürdürülmesini sağlayarak tüketicileri korumuştur.

⁹ "Tarihçe", <http://www.herkim.com.tr/history3.php>.

¹⁰ *Cumhuriyetin 50.Yılında Esnaf ve Sanatkar*, s.23.

¹¹ Ahi Evren, Mevlana Celaleddin-i Rumi ile aynı dönemde yaşamıştır. Moğol yönetimi ile iyi geçinen Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin aralarındaki bir anlaşmazlıktan dolayı Ahi Evren'in öldürülmesine memnun olduğuna dair

Ahi birliklerini oluşturanlar ustalar, dükkan ve atölye örneği küçük işletmelerin şefleri konumunda olmuşlardır. Ahi teşkilatlarının belirlediği sayıda çırak çalıştırılarak üretim yapılmakta, üretilen mallar hem imalathane hem de satış yeri olan dükkanlarda satılmaktaydı (Demirci, 1982: 11). Standart üretim, standart fiyat, sosyal güvenlik, işçi işveren ilişkileri ve hizmet içi eğitim fonksiyonlarını yerine getirme özellikleri ile ahilik teşkilatı, yüzyıllar öncesinden günümüzdeki küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ) yol gösteren bir özelliği sahip olmuştur (Denizli Valiliği 1998: 194).

Amacı, kaliteli ve ucuz mal üretmek olan ahi teşkilatları, kadılar ve kendi meslek kuruluşlarınca belirlenen fiyatların ve ölçü ile tartı aletlerinin kontrol altında tutulmasına önem verirlerdi. Üretilen malda hile yapıldığı ortaya çıkarılırsa, üretilen mallar toplattırılır ve malları yapan usta meslekten ihraç edilirdi. Esnaf belirlenen fiyatın üzerinde malını satmış ise, duruma göre para cezası ya da meslekten ihraç cezası verilebilirdi. Meslekten ihraç edilen usta, kalfa veya çırak "yolsuz" ilan edilerek, esnaf, esnaf kuruluşları ve tüketicinin yolsuz ilan edilen kişi ile tüm ilişkilerini kestiği için bulunduğu yerde barınma imkanı kalmazdı (İvgin 1982: 51-52 ve 57). Esnafın çok küçük suçlarında özür dilemesi sağlanır, suç biraz daha ağır ise ikram yapmaya zorlanır, suçun durumuna göre ceza artarak, geçici olarak dükkan kapatma, kurban kesme, lokma çıkarma, hammadde dağıtımından yararlandırmama, selamlaşmama, yardım edilmeme gibi cezalara dönüşebilirdi (Ekinci 1991: 48-49).

Ahi teşkilatında yer alan esnaf ve sanatkarlar mesleki, dini ve ahlaki eğitim almaları yanında, askeri eğitimde almışlar ve savaşlara katılmışlardır (Denizli Valiliği 1998: 194). Ahi teşkilatının bulunduğu yerde ahiler, askeri bir güç haline gelmişler ve bu güçlerine dayalı olarak siyasi konularda da etkin olmaya çalışmışlardır (Arıkan 1992:57).

Ahi teşkilatlarında zanaat kollarının başında yiğitbaşılar bulunurdu. Ahilik, seçim ilkesi ile belli sürelerle bağlı olarak görev yapan müteveli, yiğitbaşı ve onların yönetim kurulları ile demokratik bir kuruluş özelliği taşıyordu. Oy kullanma hakkı yalnız ustalara aitti. Yönetim kurulları beş ustadan oluşuyor, müteveli bu kurula başkanlık yapıyordu. Yönetim kurulu esnafın sıkıntılarını çözmek için çaba sarf ettiği gibi, birliğin orta sandığını da idare ediyordu (Demirci 1982: 11-12)¹².

Osmanlı Devleti döneminde de kısmen devam eden ahilik, coğrafi keşifler, sömürgecilik ve sanayi devrimi etkileri ile giderek varlığını kaybetmiştir. Ahiliğin güç kaybetmesinde, ahilik kurumuna dıştan müdahaleler etkili olmuş ve sistem dejenere edilerek, Gedik usulü ön plana geçirilmiştir. Gedik usulü, III.Selim ve II.Mahmud dönemlerinde kaldırılmaya çalışılmış ise de, ancak 1860'da kaldırılabilmiştir. Tekele dönüşen zanaat ve ticaret hayatında çok büyük değişiklik olmamış, sistem Loncalık sistemi olarak olumsuz yapısını 1913 yılına kadar devam ettirmiştir.

¹² Yönetim kurulunda görev alabilmek için en az beş yıl usta olarak çalışmış olmak, doğru, dürüst ve ahlaklı

Denizli'de Ahilik

Denizli'deki ahilik hakkında İbni Batuta seyahatnamesi en önemli kaynaktır. İbni Batuta, Acıpayam üzerinden Denizli'ye geldiğinde çarşıdan geçerken, Ahi Sinan ve Ahi Toman mensupları tarafından fark edilmiş ve misafir edilmek amacıyla seyyahın hayvanlarının yularları iki tarafça çekistirilmeye başlamıştır. İbni Batuta Germiyanlı eşkiyası tarafından soyulmaya çalışıldıkları hissine kapılmıştır. Bu sırada Arapça bilen bir kişi tarafından misafir edilmek üzere Ahi Sinan ve Ahi Toman mensuplarınca paylaşılamadıkları açıklanınca rahat bir nefes almıştır. Anlaşmazlık, çekilen kuradan sonra çözüme ulaştırılmış, kurayı kazanan Ahi Sinan birkaç müridi ile misafirlerini alarak zaviyesine (Toker, Tarihsiz: 109-110 ve 113)¹³ götürmüştür. Denizli tabaklarının piri olan Ahi Sinan, misafirlerine yemekler ikram ettikten sonra onları hamama götürmüş ve İbni Batuta'nın hizmetini kendisi görmüştür. İbni Batuta ve adamları birkaç gün misafir edildikten sonra Ahi Toman mensuplarınca, Ahi Sinan zaviyesinden alınmışlardır (Akça 1945: 41-42, Toker, 1967-1968: 72-73 ve 103-104, Cumbur 1989: 19). Ahi Sinan zaviyesinde yapılanlar, aynı şekilde Ahi Toman zaviyesinde tekrarlanmıştır.

İbni Batuta Denizli'ye 1333 yılında geldiği zaman Ladik'te İnanç Bey'in kendi adını taşıyan İnanç Beyliği bulunuyordu (Toker Tarihsiz: 34, Cumbur 1989: 18).

Ahi zaviyelerinde gündüzleri geçimlerini sağlamak için çalışan zanaatkarlar, kazançlarını ikindi vaktinden sonra getirip ahilerine verirler, bu paralar ile ihtiyaçlar karşılanır, beldeye gelen yolcu veya yolcular misafir edilir, misafir olmasa bile yemekler yenir, raks edilir, türküler çağrılırdı (Toker Tarihsiz: 113, Cumbur 1989: 19).

Denizli'deki ahilikle ilgili elimizde fazla bilgi bulunmamaktadır. Denizli tabaklarının ilk ahi temsilcisi olarak bilinen Ahi Sinan'ın (Toker 1967-1968: 95, Kallimci 2004: 28) ve demircilerin ahi temsilcisi Ahi Toman'ın (Kallimci 2005:24) bugün zaviyelerinden ve mezarlarından bir kalıntıya rastlanmaması bunun en somut örneğidir. Ahilerin yerleri ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır.

Ahi Sinan'ın zaviye ve mezarının (Kaptan 1993: 69)¹⁴ Eski Büyük mezarlık kenarından geçen Sarayköy yolu ile Dört Çeşme denilen yer arasında bulunduğu, 1931 yılında bu yerin Vakıflar İdaresi tarafından bir şahsa satıldığı, uzun yıllar bahçe olarak kullanıldıktan sonra bir başkasına satıldığı ve daha sonra birkaç el değiştirdikten sonra üzerine bina inşa edildiği şeklindedir. Rivayete göre buradaki yazılı ve yazısız taşlar satılmış, Denizli Milli Eğitim Müdürlüğü bu taşlardan bir kısmını bularak satın almıştır (Toker Tarihsiz: 116, Kallimci 2004: 28-29).

¹³ Ahilerin merkezlerine tekke-dergah veya zaviye adı verilirdi.

¹⁴ Mezarından bugün iz kalmamakla birlikte, türbesinin mevcut olduğu dönemde Osmanlı mimari özelliğinde kerpiçten dolma ahşap olduğu, daha sonraları birkaç kez tamirat gördüğü şeklinde bilgi verilmektedir.

Ahi Toman'ın zaviyesinin ise, Eski Denizli Milletvekillerinden Yusuf Başkaya'nın Milli Emlak yolu ile aldığı, bugün Babadağ işhanının bulunduğu yerde olduğu, Ulu camii ve medresesinin bulunduğu alanın Ahi Toman'ın zaviyesi içerisinde kaldığı belirtilmektedir (Toker Tarihsiz: 116, Toker 1967-1968: 104, Akça 1945: 41). Geçmişte bir bütün olan alanın içinden İstasyon Caddesi geçmektedir. Bu alanda zaviyeden günümüzde hiçbir iz bulunmamaktadır. Ahi Toman'ın mezarının da kesin olmamakla birlikte, Kuruçay'ı geçtikten sonra Kınıklı yolu üzerinde olduğu, (Demokrasi Meydanı'nın Kınıklı'ya giden yol) ve eskiden burada taşı bulunmayan bir mezara da "Ahi Duman Dede" denildiği bilinmektedir (Toker 1967-1968: 104, Akça 1945: 41).

Ahi Kayser de Ahi Evren'in şeyhlerinden olup, Yeşilyuva'da debbağlık (Toker Tarihsiz: 105) ve ayakkabıcılık (yemeni) sanatını yaparak usta ve çıraklar yetiştirmiş (Kaptan 1989: 112-113) hakkında çok kesin bilgiler bulunmayan bir başka önemli isimdir.

Denizli Tabaklarının Geleneksel Törenleri

Tabakların da her meslekte olduğu gibi bir takım kurallara ve törenlere sahip oldukları bilinmektedir. Denizli'de Ahilik teşkilat yapılanmasının özelliklerine uygun olarak, tabakların başında "Yiğitbaşı" olarak ifade edilen bir zanaat kolu başkanı bulunmaktaydı. Yiğitbaşı tabakların açık oyu ile esnaf huzurunda seçilir ve bu görevi ölünceye kadar sürdürürdü. Yiğitbaşı sözü geçen, bilgisi ve ahlakı ile saygın kişiler arasından seçilirdi. 1925 yılına kadar "Yiğitbaşı" olarak tanımlanan zanaatın önderi 1925 yılından itibaren "Dernek Başkanı" olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

Yiğitbaşı saygı görür, esnaf onun emirleri çerçevesinde hareket ederdi. Göreve geldikten sonra azaları ile meslek gelenekleri ve kanunların gereklerini titizlikle yerine getirmeye çalışırdı. Yiğitbaşı, mesleği yerine getirmekte ihmal ve kusur gösterenler ile müşteriye iyi muamelede bulunmayanları ikaz eder, eğer meslek kurallarına aykırı hareket edildiğini tespit ederse buna dayanarak işyerini bile kapatabilirdi. Yiğitbaşı tarafından ceza verilen kişiye "yolsuz" denir ve bu kişinin cezası bitinceye kadar diğer zanaat erbabları bu kişi ile selamı keserler ve kahvehanelerine girmesine dahi izin vermezlerdi.

Çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçiş, diploma ile olur ve bunun için de yılda bir sefer tören yapılırdı. "Peştamal bağlama" adı verilen bu tören için İncilipınar'da havuz yanı en uygun yer olarak görülürdü (Darıverenli 1941: 16-18). Peştamal bağlama töreni için ilkbahar, yaz ve güz ayları tercih edilirdi. Hıdrellezde bu törenlerin yapılması daha hoş karşılanırdı. Gün olarak ta Cuma günü olmasına dikkat edilirdi (Elçin 1989: 88)¹⁵.

Bu tören için hazırlıklar bir hafta önceden başlar, keşkeklik buğdaylar dövülür, kurbanlar kesilir, pilavlık pirinçler ayıklanır, pideler ve somunlar sipariş edilirdi, helva yapımı için malzemeler temin edilir, her türlü hazırlık bir gün öncesinden eksiksiz olarak tamamlanırdı.

¹⁵ Tabaklar ve dokumacılar "Peştamal Kuşanma" törenleri için bu tarihleri uygun görmüşlerdir.

Beklenen günün sabahında erken saatte başlayan halkın ilgisi gece geç vakte kadar devam eder ve tabakların işbölümü sayesinde hiçbir şeyin aksamazına izin verilmezdi. Yemekler yendikten sonra dualar yapılır, çıraklıktan kalfalığı, kalfalıktan ustalığa geçmeye hak kazananlar için “peştamal bağlama” törenine geçilirdi.

Diploma alacak olan çırak ve kalfalar yanlarında ustaları ile bir halka teşkil ederler, ileri gelenlerin duaları sonrasında Yiğitbaşı bu dairenin ortasına geçer ve: “Gençler; Tabaklığın bütün işlerine vakıf oldunuz. Bunu biz de tasdik ediyoruz. Bugün size kendi başınıza iş görme salahiyyeti veriyoruz. Bugünden itibaren usta oldunuz. Ustalığınız hayırlı, uğurlu olsun. İşiniz de dürüst olsun. Burada okunan Kur’an ve edilen dualar hürmetine Ulu Tanrı yardımcınız olsun. Kolunuza kuvvet, vücudunuza afiyet, kazancınıza Allah bereket versin. Allah hepimizden razı olsun. Pirimizin ruhu şad olsun. Bütün enbiya ve evliyaların ruhları mesrur olsun” derdi. Sonra tabakların seceresi okunurdu.

Ustalık alanlar, yiğitbaşı, ustalar ve büyüklerin ellerini öper ve orada bulunanlar ustalık alanları tebrik ederdi. Bunun sonrasında da buzlu şerbet ikramıyla “peştamal bağlama” töreni sona ererdi.

Tabaklık zanaatında usta çırak ilişkisi çok önemli olup, ustalar çıraklar tarafından özel bir saygı görürdü. Bu ilişki sadece çalışma sırasında değil, çalışma dışında sosyal ortamda da muhafaza edilirdi. Kahvehanede bile çıraklar ustalarının yanlarına oturmazlardı. Usta, kalfa ve çırak olmanın bir takım kuralları bulunmakta idi (Darıverenli 1941: 16-18). Hiçbir usta bir başkasının kalfa ve çırağını ayartarak kendi iş yerine alamazdı. Bu şekilde davrananlar cezalandırılırdı. Tabaklar arasında birlik, beraberlik ve saygı diğer sanatkar kesimlerinden çok ileri idi. Bir tabak deri pazarlığı yaparken, diğer tabak bu alışverişte araya girmezdi¹⁶.

Peştamal kuşanan kalfa, mal alıp satabilme ve istediği yerde çalışabilme hakkını kazanır, peştamal kuşanan usta ise iş yeri açma hakkını kazanmış olurdu (Darıverenli, 1941: 18).

İncilipınar’da günümüzde “peştamal bağlama” töreni yapılmamakla birlikte, ikram geleneği yaşatılmaya çalışılmaktadır. Tabakların mayıs ayı içerisinde “Aşure Günü” olarak her yıl tabakhane de belirlenen bir Cuma günü, tabak esnafına ve misafirlere ikramlarda bulunması var olan geleneğin bir şekilde devam ettiğinin en somut örneğidir.

Denizli tabakları ile ilgili bir seremoni olmasa da, uzun yıllar hacı olacakların hacıya gitmek üzere yola çıkmadan önce tabakhane ye gidip paralarını tabaklarla değiştirdikleri bilinmektedir¹⁷. Bunun nedeni tabakların yaptıkları işin çok büyük emek ve sabır gerektirmesinden dolayı, her kuruşunun helal olduğuna dair inanç olsa gerektir.

¹⁶ Bilgi 1929 yılı Denizli doğumlu Ahmet oğlu Abidin İnceoğlu’ndan alınmıştır.

¹⁷ Bilgi 1929 yılı Denizli doğumlu Ahmet oğlu Abidin İnceoğlu ve 1962 yılı Denizli doğumlu Ahmet oğlu Mehmet Güran’dan alınmıştır.

Sonuç

Tabaklık, Denizli ekonomik hayatı üzerinde XIII.yy'ın başlarından itibaren günümüze kadar önemli katkıları bulunan bir iş koludur. Denizli ve çevresinde köklü bir geçmişe sahip bu iş kolunun, Ahi Evren'den itibaren etkili olduğu, ahilik geleneğinin oluşmasında önemli bir rol üstlendiği, bu geleneğin izlerini de günümüze kadar taşıdığı anlaşılmaktadır.

Ticari hayattaki ahi teşkilatı izlerinin, günümüzde var olan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler'in (KOBİ) yapı ve işleyişlerine etkileri olduğu anlaşılmaktadır.

Denizli için bir taraftan üzücü olan Denizli ekonomi ve kültür hayatına damgasını vurmuş, Ahi Sinan, Ahi Toman gibi şahsiyetlerden günümüze bir iz bırakılmamış olması, diğer taraftan bu şahıslar ile ilgili kültür hayatına açık ve kesin bilgilerin yazılı eserler yoluyla aktarılamamış olmasıdır.

Denizli'nin çok hızlı değiştiği ve geliştiği bir gerçek olmakla birlikte, tarihi ve kültürel değerlerini aynı ölçüde devam ettirebildiği ve koruyabildiğini düşünmek mümkün değildir.

Yararlanılan Kaynaklar

Kitaplar

Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, 1986.

AKÇA, F.Akçakoca, *Küçük Denizli Tarihi*, (Yunanlılardan, Osmanlılara -1434 M.832 H- Kadar), Denizli 1945.

ALPAUT, Aziz, *Tatbiki Dericilik*, İstiklal Matbaası, Ankara 1952-57.

ANADOL, Cemal, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler*, Ankara 1991.

BARIŞTA, H.Örçün, *Türk El Sanatları*, İlaveli 2.Baskı Ankara 1998.

Cumhuriyetin 50.Yılında Esnaf ve Sanatkar, Ankara 1973.

ÇAĞATAY, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara 1991.

Denizli Valiliği, *Türkiye'nin Parlayan Yıldızı Denizli*, İzmir 1998.

Halime Doğru, *XVI.Yüzyılda Sultanönü Sancağı'nda Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*, Ankara 1991.

KAPTAN, Şükrü Tekin, *Dünden Bugüne Benim Köyüm Yeşilyuva*, Denizli 2000.

KAPTAN, Şükrü Tekin, *Gönül Sultanları Denizli'de* (Türebeler-Yatırlar), Denizli 1993.

Mikail Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Konya 1991, s.34-35.

Pendik Dericilik Araştırma ve Eğitim Enstitüsü, *Genel Çizgileriyle Dericilik Enstitüsü ve Türk Dericiliği*, İstanbul 1974.

T.C.Denizli Valiliği, *Türkiye'nin Parlayan Yıldızı Denizli*, İzmir 1998.

TOKER, Tahran, *Denizli İli Kültür Hayatı*, (Basım yeri ve tarih verilmemiştir.)

TOKER, Tarhan, *Denizli Tarihi*, Denizli 1967-1968.

TOKER, Toker, *Denizli Ekonomisi*, Holding A.Ş Denizli, 1977.

Yapı Kredi Bankası, *Türkiye'de Deri Sanayi*, Nisan 1977.

Yusuf Ekinici, *Ahilik*, Ankara 1991.

Makaleler ve Bildiriler

A.Şekür Turan, "Doğu Türkistan'da Esnaf Teşkilatı Olan Aksakallık Sistemi", *Karınca*, Sayı:566, Şubat 1984.

ARIKAN, Zeki, "Halime Doğru, XVI.Yüzyılda Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zaviyeleri, *Tarih ve Toplum*, Ekim 1992, Cilt:18, Sayı:106.

ARSLANOĞLU, İbrahim, "Türk Esnaf Teşkilatının Kuruluşu ve Denizli", *Merkez Efendi Sempozyumu*, 27-28-29 Haziran 1988, Denizli.

BAYRAM, Mikail, "Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı", *Türkler*, Cilt 6, Ankara-2002.

BAYRAM, Mikail, "Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi", *Türkler*, Cilt 7, Ankara 2002.

CUMBUR, Müjgan, "Denizli Kültür Tarihinde Gaziler ve Ahiler", *Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu*, "Bildiriler" Denizli Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 27-30 Eylül 1988, Denizli 1989.

ÇAĞATAY, Neşet, "Anadolu'da Ahilik ve Bunun Kurucusu Ahi Evren", *Kooperatifçilik*, Türk Kooperatif Kurumu, Sayı:55 Ankara 1982.

DARIVERENLİ, A.Ulvi, "Tabaklarda Peştamal Kuşanma", *İnanç*, (Denizli Halkevi Dergisi), Cilt 5, Mart 1941, Sayı:49.

DEMİRCİ, Rasih, "Ahilikten Kooperatifçiliğe", *Karınca*, Sayı:543, Mart 1982.

ELÇİN, Şükrü, "Denizli Dokumacılığı Üzerine Notlar" *Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu*, "Bildiriler" Denizli Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 27-30 Eylül 1988, Denizli 1989.

ERARI, Ferhat, "Ahilik ve İktisadi Hayatımızdaki Anlam ve Önemi", *Karınca*, Yıl:59, Sayı 673, Ocak 1993.

ERGİNLİ, Zafer, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri", *Türkler*, Cilt 9, Ankara-2002.

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, Cilt 9, Ankara-2002.

İVGİN, Hayrettin, "Ahilikte Kalite ve Kalite Kontrolü", *Kooperatifçilik*, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Sayı:55, Ankara 1982.

KALLİMCİ, Hasan "Vefasızlık Ettiğimiz Bir Hemşehrimiz: Ahi Sinan", *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, Sayı 1, (Ocak, Şubat, Mart 2004).

KALLİMCİ, Hasan, "Ahi Duman" *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, Sayı 5, (Ocak, Şubat, Mart 2005).

KAPTAN, Şükrü Tekin, "Yeşilyuva ve Ayakkabıcılık Tarihi", *Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu*, "Bildiriler" Denizli Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 27-30 Eylül 1988, Denizli 1989.

ÖNOL Gaye, "İnsanlığın En Eski Sanatlarından: Deri", *Deri*, Deri Sanayicileri Derneği Yayın Organı, Temmuz 1984.

TÜRKTAŞ, Metin, "Denizli'de Debbağlık, (Tabaklık-Dericilik)", *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, Yerel Tarih ve Kültür Dergisi, Sayı:2, (Nisan-Mayıs-Haziran 2004).

Sözlü Kaynaklar

1929 yılı Denizli doğumlu Ahmet oğlu Abidin İnceoğlu.

1962 yılı Denizli doğumlu Ahmet oğlu Mehmet Güran.